

Początki naczelnych

Historia naturalna rzędu naczelnych sięga początków ery kenozoicznej. W paleocenie, około 60 milionów lat temu rząd naczelnych reprezentowały niewielkie, leśne zwierzęta podobne do dzisiejszych wiewióreczników. Zamieszkiwały na terenie zarówno Europy, jak i Ameryki. Eocen różnicował naczelne nadając im wiele nowych cech morfologicznych i zapewne ekologicznych. Były to zwierzęta nadrzewne o większych rozmiarach ciała, uzębieniu wskazującym na wzrost roślinożerności i kończynach wykazujących wzrost chwytności stopy. Ich puszka mózgowa powiększała się, twarzowa część czaszki ulegała skróceniu, oczodoły kierowały się ku przodowi, co zapowiadało zdolność widzenia stereoskopowego. W eocenie kontakt między Ameryką a kontynentami Starego Świata został przerwany. Naczelne ewoluowały więc niezależnie na obu tych obszarach. Przodków wszystkich małp wąskonosych, a także człowieka, szukać należy na terenie Starego Świata. Nieliczne szczątki wąskonosych pochodzące z rejonu Fajum w Egipcie są datowane na około 30 milionów lat temu. Istnieje domniemanie, iż reprezentowany prawie kompletną czaszką - znalezioną również w Fajum - rodzaj *Aegyptopithecus* datowany na około 28 milionów lat temu, wspólny wówczas jeszcze z małpami człekokształtnymi, mógł być formą wyjściową dla rodzin Pongida i Hominidae, czyli przodków istot człowiekowatych. Najprawdopodobniej, w kolejnej epoce trzeciorzędu - miocenie, nastąpiło rozdzielenie się człowiekowatych i małp człekokształtnych. Tu na uwagę zasługują dwa rodzaje: *Dryopithecus* i *Ramapithecus*.

Datowany na 18-22 miliony lat temu *Dryopithecus* występował na wszystkich kontynentach Starego Świata, przy czym nazwę tę stosowano dla form europejskich. Gatunki afrykańskie zaliczono do rodzaju *Proconsul*, azjatyckie natomiast otrzymały odrębne nazwy rodzajowe: *Bramapithecus*, *Sivapithecus* i *Sugrivapithecus*. Najprawdopodobniej przodkowie późniejszych protohominidów znajdowali się wśród afrykańskich driopiteków. Większość ich szczątków odkryto w Afryce wschodniej, w Kenii i Ugandzie, głównie w okolicach Jeziora Wiktorii, a także na terenach Europy zachodniej i środkowej. Na szczególną uwagę zasługują afrykańskie driopiteki. Zamieszkiwały obszary leśne i leśno-stepowe, prowadziły stadny tryb życia. Poruszały się zarówno na drzewach, jak i na powierzchni ziemi. Ich pięciopalczaste kończyny były ruchliwe i chwytne. Budowa, szczególnie stosunek kończyn przednich do tylnych, sugeruje stosowanie lokomocji brachiacyjnej lub półbrachiacyjnej. Ich puszka mózgowa była stosunkowo duża, a czaszka w miarę delikatna. Jeden z trzech gatunków driopiteków *Dryopithecus* (*Proconsul*) *africanus* może być uważany za przodka współczesnych szympanсів. *Dryopithecus* (*Proconsul*) *major* mógł być protoplastą goryli, natomiast *Dryopithecus* (*Proconsul*) *nyanzae* zdaje się wykazywać związek z rodzajem *Ramapithecus*.

Tak więc, wśród driopiteków zaistniał ogromny potencjał do zajścia antropogenezy. Za świadectwo jej początku uznać można pojawienie się ramapiteków, których szczątki datowane na 14-12 milionów lat temu odkryto na obszarze Kenii (Fort Ternan), Grecji, Węgier, Turcji, Indii (wzgórza Siwalik, niedaleko New Delhi) i Chin. Wyjaśnić należy, że trudno jest wyciągnąć wiążące wnioski dotyczące budowy całego ciała ramapiteków, gdyż nie budzące wątpliwości szczątki to wyłącznie fragmenty szczęk, żuchw i zębów. Na ich podstawie stwierdzić można, że łuk zębowy miał kształt paraboliczny, kły były średnich rozmiarów i nie wystawały poza linię zgryzu. To właśnie rodzaj *Ramapithecus* może być uważany za hipotetycznego przedstawiciela rodziny Hominidae.